

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGI

RESPUBLIKA TA'LIM MARKAZI

Respublika
Ta'lim Markazi

**2022-2023-O'QUV YILIDA UMUMIY O'RTA TA'LIM
MAKTABLARINING 11-SINF O'QUVCHILARI UCHUN
GEOGRAFIYA FANIDAN YAKUNIY DAVLAT
ATTESTATSIYASINI O'TKAZISH BO'YICHA METODIK
TAVSIYA VA MATERIALLAR**

TOSHKENT – 2023

Imtihon materiallari Respublika ta'limi markazining Geografiya fani ilmiy-metodik kengashida 2023-yil 27-martdagi 1-son qarori asosida foydalanishga tavsiya etildi.

Tuzuvchi:

V.N. Fedorko — Toshkent shahar Olmazor tumanidagi 233-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining oliy toifali geografiya fani o'qituvchisi, geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Taqrizchilar:

Sh. Qurbonov – Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti iqtisodiy va ijtimoiy geografiya kafedrasida dotsenti, geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

S. Boranbayeva – Toshkent shahar Yashnobod tumanidagi 166-maktabning oliy toifali geografiya fani o'qituvchisi.

Muharrirlar:

O. Y. Musurmonkulova – Respublika ta'lim markazi metodisti.

U. Mamadiyev – Respublika ta'lim markazi metodisti

GEOGRAFIYA

11-SINF

2022-2023-o'quv yilida umumiy o'rta ta'lim maktablarining 11-sinflarida geografiya fanidan yakuniy attestatsiya ushbu tavsiya etilgan imtihon materiallari asosida og'zaki shaklida o'tkaziladi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalari metodbirlashmalarining yig'ilish qaroriga muvofiq yakuniy imtihon materiallariga 15%-20% gacha o'zgartirishlar kiritishi mumkin.

Har bir o'quvchi bittadan biletni tanlab oladi. Tayyorgarlik ko'rish uchun 20 daqiqa vaqt beriladi. Imtihon biletida 3 ta savol va topshiriq berilgan. Birinchisi X sinf geografiya kurslarida o'tilgan mavzularga oid nazariy savol, ikkinchisi X sinf geografiya kursida o'rganilgan atamalardan ikkitasini mazmun-mohiyatini ochib berishga qaratilgan topshiriq, uchinchisi esa xarita bilan ishlash orqali yechiladigan amaliy topshiriq tarzida berilgan.

Har bir berilgan savolga javob 5 ballik tizim asosida baholanadi. Masalan: 1-savolga "3" ball, 2-savolga "5" ball, 3-savolga "4" ball qo'yilib, baholar umumlashtirilib so'ngra ulardan o'rtacha ball chiqariladi. $3+5+4=12:3=4$

O'quvchilarni baholashda qo'yiladigan ball ular egallashlari lozim bo'lgan kompetensiyalardan kelib chiqib belgilanadi.

Nazariy savollarga berilgan javoblar baholash mezonlari

№	Baholash mezoni	Ball
1.	O'quvchi tomonidan savolga javob mazmunan atroflicha ochib berilgan, ilmiy xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa;	5
2.	O'quvchi tomonidan savolga javob mazmunan umumiy ravishda ochib berilgan bo'lsa, ilmiy xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa;	4
3.	O'quvchi tomonidan savolga javob qisman ochib berilgan bo'lsa, ilmiy xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa;	3
4.	O'quvchi tomonidan savolga javob berishga uringan, lekin javobi mazmunan noto'g'ri bo'lsa;	2
5.	O'quvchi savolga umuman javob bera olmasa;	1

Atamalarning mazmun-mohiyatini ochib berishga qaratilgan topshiriq javoblarini baholash mezonlari

№	Baholash mezoni	Ball
1.	Ikkala atamaning mazmun-mohiyati atroflicha ochib berilgan;	5
2.	Bitta atamaning mazmun-mohiyati atroflicha, ikkinchisining mazmun-mohiyati esa qisman ochib berilgan, yoki ikkala atamaning mazmun-mohiyati qisman ochib berilgan;	4
3.	Bitta atamaning mazmun-mohiyati ochib berilgan, ikkinchi atamaning mazmun-mohiyati esa ochib berilmagan;	3
4.	Faqat bitta atamaning mazmun-mohiyati qisman ochib berilgan;	2
5.	Berilgan atamalarning mazmun-mohiyati umuman ochib berilmagan;	1

Xarita bilan ishlashga oid amaliy topshiriq javoblarini baholash mezonlari

№	Baholash mezoni	Ball
1.	Geografik obyektlar xaritadan to'g'ri va aniq ko'rsatilgan, ularning geografik o'rni izohlangan, geografik koordinatalar ilmiy xatolarsiz aniqlangan bo'lsa;	5
2.	Geografik obyektlar xaritadan to'g'ri va aniq ko'rsatilgan, ularning geografik o'rni izohlangan, geografik koordinatalarni aniqlashda xatolarga yo'l qo'yilgan bo'lsa;	4
3.	Geografik obyektlar xaritadan taxminiy ko'rsatilgan, ularning geografik o'rni izohlanmagan, geografik koordinatalar aniqlashda qisman xatolarga yo'l qo'yilgan bo'lsa;	3
4.	Geografik obyektlar xaritadan noto'g'ri ko'rsatilgan, ularning geografik o'rni izohlanmagan, geografik koordinatalar aniqlay olmagan bo'lsa;	2
5.	O'quvchi topshiriqni mutlaqo xato bajargan bo'lsa;	1

Izoh: Amaliy topshiriqlarini bajarish uchun zarur o'quv jihozlari (dunyoning siyosiy xaritasi, O'zbekiston Respublikasining siyosiy-ma'muriy xaritasi) o'qituvchi tomonidan oldindan tayyorlab qo'yiladi.

1 – BILET

1. Geografiya fanlari tizimi va uning tarkibi. Geografik bilimlarning amaliy ahamiyati.
2. “Seysmik mintaqa” va “Migratsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan “Katta yettilik” guruhiga kiradigan davlatlarni ko‘rsating. Ulardan qaysi biri yarimorol davlat hisoblanadi? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

2 - BILET

1. Litosferaning tektonik harakatlari va ularning oqibatlari.
2. “Demografik portlash” va “Urbanizatsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma’muriy xaritasidan mamlakatimizning eng chekka nuqtalarini ko‘rsating. Ularning qaysi biri ekvatoridan uzoqroqda joylashgan? Ushbu nuqtaning geografik koordinatalarini aniqlang.

3 – BILET

1. Xalqaro migratsiyalarning geografiyasi, asosiy omillari va oqibatlari.
2. “Qor chizig‘i” va “Eroziya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Markaziy Osiyo davlatlari va ularning poytaxtlarini ko‘rsating. Ushbu subregion davlatlari poytaxtlaridan qaysi biri ekvatoridan eng uzoqda joylashgan? Ushbu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

4 - BILET

1. Buyuk geografik kashfiyotlar va ularning ahamiyati.
2. “Antropogen landshaft” va “Geyzer” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma’muriy xaritasidan Tojikistonga chegaradosh bo‘lgan respublikamizning viloyatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining maydoni eng kichik? Bu viloyat markazining geografik koordinatalarini aniqlang.

5 – BILET

1. O‘rta asrlarda geografiyaning rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan Sharq olimlari.
2. “Eksklav” va “Depopulyatsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga a‘zo bo‘lgan davlatlarni ko‘rsating. Ulardan hududining kattaligi bo‘yicha eng yirigi qaysi? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

6 – BILET

1. Yerning shakli va uning geografik oqibatlarini, ularning kundalik hayotda kuzatilishi.
2. “Geoxronologik shkala” va “Galaktika” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan respublikamizning 6 ta iqtisodiy rayonini ko‘rsating. Ulardan qaysi biri mamlakatimizning chekka sharqiy qismida joylashgan? Ushbu rayon tarkibiga kiradigan biror bir viloyat markazining geografik koordinatalarini aniqlang.

7 – BILET

1. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining rivojlanish omillari va asosiy tarmoqlari. Mustaqillik yillarida tarmoqdagi o‘zgarishlar va islohotlar.
2. “Glyatsiologiya” va “Yonbag‘ir ekspozitsiyasi” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Osiyodagi orol davlatlaridan ixtiyoriy 5 tasini ko‘rsating. Ular ekvatorga nisbatan qaysi yarimsharda joylashganini aniqlang. Ushbu davlatlar poytaxtlaridan birining geografik koordinatalarini aniqlang.

8 – BILET

1. Zilzilalar sodir bo‘lish sabablari. Seysmik mintaqalar. 12 ballik seysmik shkala.
2. “Global shaharlar” va “Demografik siyosat” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan Sirdaryo daryosi oqib o‘tadigan respublikamizning viloyatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining markazi Grinvichga eng yaqin joylashgan? Bu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

9 - BILET

1. Mustaqil davlatlar hamdo‘stligi. Shanxay hamkorlik tashkiloti.
2. “Balandlik mintaqalanishi” va “Tabiat yodgorligi” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Janubiy Osiyo davlatlarini ko‘rsating. Ushbu davlatlardan qaysi birining poytaxti ekvatorga eng yaqin joylashgan? Ushbu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

10 – BILET

1. Antropogen landshaftlar va ularning turlari.
2. “Suburbanizatsiya” va “Deflyatsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan respublikamizning chekka nuqtalarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birida Quyosh birinchi bo‘lib chiqadi? Ushbu nuqtaning geografik koordinatalarini aniqlang.

11 – BILET

1. Demografik o'tish nazariyasi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi demografik vaziyat.
2. “Atrof-muhit monitoringi” va “Demografik siyosat” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan jahondagi hududining kattaligi bo'yicha 10 ta eng yirik davlatni ko'rsating. Ulardan qaysi biri Dunyo okeaniga chiqish imkoniyatiga ega emas? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

12 — BILET

1. O'zbekiston Respublikasining geosiyosiy o'rni.
2. “Geoxronologiya” va “Ekologik ekspertiza” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O'zbekiston siyosiy-ma'muriy xaritasidan Qizilqum cho'lida joylashgan Navoiy viloyatidagi ikkita shaharni ko'rsating. Ulardan qaysi biri Grinvichdan uzoqroqda joylashgan? Bu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

13 – BILET

1. Zamonaviy geoxronologik shkala va uning bosqichlari.
2. “Mikroiqtisodiy geografik o'rin” va “Ichki migratsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Shimoliy yarimsharda joylashgan Afrikaning ichki kontinental davlatlarini ko'rsating. Ulardan qaysi birining poytaxti Bosh meridiandan eng uzoqda joylashgan? Ushbu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

14 – BILET

1. Markaziy Osiyo siyosiy xaritasi, davlatlarining iqtisodiy geografik va siyosiy geografik o'rni.
2. “Geotizim” va “Geomorfologiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O'zbekiston siyosiy-ma'muriy xaritasidan ham Qozog'iston, ham Tojikiston bilan chegaradosh bo'lgan respublikamizning viloyatlarini ko'rsating. Bu viloyatlar markazlaridan qaysi biri Grinvichga eng yaqin joylashgan? Bu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

15 – BILET

1. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda transportning rivojlanishi, uning iqtisodiy ahamiyati.
2. “Tashqi migratsiya” va “Abraziya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Markaziy Amerika davlatlarini ko'rsating. Ulardan qaysi birining poytaxti Grinvichdan eng uzoqda joylashgan? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

16 – BILET

1. Yerning Quyosh va o‘z o‘qi atrofidagi harakati, ularning kundalik hayotda kuzatiladigan geografik oqibatlari.

2. “Makroiqtisodiy geografik o‘rin” va “Delimitatsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan respublikamizning Turkmanistonga chegaradosh viloyatlarni ko‘rsating. Ularning qaysi birida Quyosh oldinroq chiqadi? Bu viloyat markazining geografik koordinatalarini aniqlang.

17 – BILET

1. Okeaniyaning geografik o‘rni, siyosiy xaritasi va aholisi.

2. “Atrof-muhit monitoringi” va “Karst” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Shimoliy Yevropa davlatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi biri Bosh meridiandan g‘arbda joylashgan? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

18 – BILET

1. Janubiy Yevropa davlatlari, ularning tabiiy sharoiti va resurslari, xalqaro ixtisoslashuvi.

2. “Geografik qobiq” va “Nurash” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan Zarafshon daryosi oqib o‘tadigan respublikamizning viloyatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining markazi respublikamiz poytaxtidan eng uzoqda joylashgan? Bu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

19 – BILET

1. Geoekologik muammolar va ularning hududiy darajalari. O‘zbekistonning geoekologik muammolari.

2. “Geotextizim” va “Tibbiy geografiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

3. Dunyoning siyosiy xaritasidan hududini ekvator chizig‘i kesib o‘tgan Janubiy Amerika davlatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining poytaxtining Shimoliy yarimsharda joylashgan? Bu poytaxt shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

20 – BILET

1. Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda sanoatning rivojlanishi, vujudga kelgan yangi tarmoq va korxonalar.

2. “Mantiya” va “Sektorlik” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan Qozog‘istonga chegaradosh bo‘lgan respublikamizning hududlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining markazida qolganlariga nisbatan Quyosh eng so‘ngra botadi? Bu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

21 – BILET

1. Markaziy Osiyo davlatlarining tabiiy sharoiti va resurslari, ularning xo‘jalik ahamiyati.
2. “Transchegaraviy daryo” va “Mayatniksimon migratsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan qirg‘oqlarini O‘rta dengiz suvlari yuvadigan Afrika davlatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining hududi qisman Osiyo qit‘asida joylashgan? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

22 – BILET

1. Lotin Amerikasining siyosiy xaritasi va aholisi.
2. “Geoid” va “Fatsiya” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan hududini ekvator chizig‘i kesib o‘tgan Osiyo davlatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining poytaxti Janubiy yarimsharda joylashgan? Bu poytaxt shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

23 – BILET

1. Global energetika muammosi va uning yechimlari, muqobil energetika haqida tushuncha.
2. “Perigeliy” va “Kenglik zonalligi” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Lotin Amerikasining to‘laligicha Shimoliy Amerika materigida joylashgan davlatlarini ko‘rsating. Ushbu davlatlarning poytaxtlaridan qaysi birida Quyosh qolganlariga nisbatan so‘ngra botadi? Ushbu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

24 – BILET

1. Yerning ichki tuzilishi.
2. “Sel” va “Antropogen landshaft” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma‘muriy xaritasidan Qirg‘izistonga chegaradosh bo‘lgan respublikamizning viloyatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birining maydoni eng katta? Bu viloyat markazining geografik koordinatalarini aniqlang.

25 – BILET

1. O‘zbekistonning iqtisodiy geografik o‘rni: ijobiy va salbiy xususiyatlari.
2. “Biogeografiya” va “Orbita” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Lotin Amerikasidagi okeanga chiqish imkoniyati bo‘lmagan 2 ta davlatni ko‘rsating. Ulardan qaysi birining poytaxti ekvatorga yaqinroq joylashgan? Ushbu shaharning geografik koordinatalari aniqlang.

26 – BILET

1. Urbanizatsiya jarayoni turli mintaqalarda kechishining xususiyatlari. Urbanizatsiyaning muammoli jihatlari.
2. “Afeliy” va “Ritmiklik” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma’muriy xaritasidan faqat bitta davlat bilan chegaradosh bo‘lgan respublikamizning viloyatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi birida qolganlariga nisbatan Quyosh eng so‘ngra botadi? Bu viloyat markazining geografik koordinatalarini aniqlang.

27 — BILET

1. Alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar va ularning turlari.
2. “Shahar aglomeratsiyasi” va “Vaxtali migratsiyalar” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Sharqiy Osiyo davlatlarini ko‘rsating. Ulardan qaysi biri ichki kontinental davlat hisoblanadi? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalari aniqlang.

28 — BILET

1. Geosiyosiy davrlar. Potsdam davrining xususiyatlari.
2. “Balandlik mintaqalanishi” va “Geoxronologik shkala” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma’muriy xaritasidan respublikamizning maydoni bo‘yicha eng yirik hududni ko‘rsating. Bu hududning ma’muriy markazi bo‘lib, qaysi shahar hisoblanadi? Ushbu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.

29 — BILET

1. Azonallik qonuniyati, uning omillari.
2. “Rurbanizatsiya” va “Anklav davlat” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Vest-Indiyani ko‘rsating. Vest-Indiyadagi davlatlardan hududining kattaligi bo‘yicha eng yirigi qaysi? Ushbu davlat poytaxtining geografik koordinatalarini aniqlang.

30 — BILET

1. Migratsiya va uning turlari.
2. “Davriylik” va “To‘qay” atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.
3. O‘zbekiston siyosiy-ma’muriy xaritasidan asosan cho‘l yaylovlaridan iborat bo‘lgan respublikamizning 3 ta hududini ko‘rsating. Bu hududlar markazlarining qaysi biri ekvatoridan uzoqroqda joylashgan? Bu shaharning geografik koordinatalarini aniqlang.